आवैश्वदेवात्" कात्या०श्रौ० ९।१२।८ "ते चमसा नाराशंससंज्ञाभवन्ति" कर्कः "आप्यायितांश्चमसान् सादयन्ति ते नाराशंसा भवन्ति" आश्व०श्रौ० ५।६।३०। नाराशंसा भवन्ति इत्यर्थः अन्वर्थसंज्ञेयं नाराशंसा नाम त्रय ! पितृगणा ऊमाः और्वाः काव्याश्चेति तेषामनुसवनं यथासङ्ख्येनाप्यायितानां चमसानां देवता भवन्तीति नाराशंसाश्चमसा भवन्ति" नारायण०। २तद्देवतासु पितृषु "अथ यदि नाराशंसेषु सन्नः किञ्चिदापद्यते पितृभ्यः नाराशंसेभ्यः इति जुहुयात् पितरोहि तर्हि नाराशंसाः" शत०ब्रा०१२।६।३३। ३पित्र्यचमसस्थसोमे च "मनो न्वा हुवामहे नाराशंसेन सोमेन" ऋ०१०।५७।३ "नाराशंसेन चमसगतेन सोमेन। नरैः शस्यन्ते इति नराशंसाः पितरः तेषां चमसानां कम्पनमेव होमः। तथाविधेन सोमेन" भा०। ४मन्त्रभेदे "येन नराः प्रशस्यन्ते स नाराशंसोमन्त्रः" निरु० ९।९ स च रुद्रदैवत्यः यथाह "वाकोवाक्यं पुराणञ्च नाराशंसांश्च गाथिकाः" याज्ञ० व्याख्याने "नाराशंसान् रुद्रदैवत्यामन्त्रान्" मिता०।

नारिकेल पु० नल—इण् नालिः केन वायुना जलेन वा इलति चलति इल—क कर्म० रलयोरैक्यम्। स्वनामख्यातेऽवृक्षे अमरः। नालिकेरोऽपि तत्रार्थे शब्दरत्ना०। "नारिकेलफलं शीतं दुर्जरं वस्तिशोधनम्। विष्टम्भि बृंहणं बल्यं वातपित्तास्रदाहनुत्। विशेषतः कोमल नारिकेलं निहन्ति पित्तज्वरमूत्रदोषान्। तदेव जीर्णं गुरुपित्तकारि विदाहि विष्टम्भि मतं भिषग्भिः" नवस्य जलगुणाः। "तस्याम्भः शीतलं हृद्यं दीपनं शुक्रलं लघु। पिपासा पित्तजित् स्वादु वस्तिशुद्धिकरं परम्"। तस्य मस्तिष्कगुणाः "नारिकेलस्य तालस्य खार्जूरस्य शिरांसि तु। कषायस्निग्धमधुरबृंहणानि गुरूणि च" भावप्र० "बालस्य नारिकेलस्य जलं प्रायो विरेचनम्" इति राजवल्लभः। कांस्यपात्रे तत् जलं मद्यतुल्यं यथाह "नारिकेलोदकं कांस्ये ताम्रपात्रे स्थितं मधु। गव्यञ्च ताम्रपात्रस्थं मद्यतुल्यं घृतं विना" इति कर्मलोचनम्। तस्येदमण्। २तदीये त्रि० "नारिकेलासवं तत्र शात्रवं च यशः पपुः" रघुः। अष्टम्यां तद्भक्षणनिषेधः "नारिकेले च मूर्खता" ति०त० तिथिभेदेऽभक्ष्योक्तौ "कोजागररात्रौ तदुदकपानं कार्यं यथाह "नारिकेलोदकं पीत्वा कोजागर्त्ति महीतले" ति०त० कोजागरशब्दे दृश्यम्।

नारिकेलक्षीरी स्त्री क्षीरिकाभेदे "नारिकेलं तनूकृत्य च्छिन्नं पयसि गोः क्षिपेत्। सितागव्याज्यसंयुक्तं तत् पचेन्मृदुनाग्निना। नारिकेलोद्भवा क्षीरी स्निग्धा शीतातिपुष्टिदा। गुर्वी सुमधुरा वृष्या रक्तपित्तानिलापहा" भावप्र०।

नारी स्त्री नरजातिः स्त्री नृ+नर+वा जातौ ङीष् नि०। १नरजातिस्त्रियां तद्भेदा रतिमञ्जर्यामुक्ता यथा "पद्मिनी चित्रिणी चैव शङ्खिनी हस्तिनी तथा। चतस्रो जातयो नार्य्या रतौ ज्ञेया विशेषतः" अन्यथाऽपि त्रिधा "योषितस्त्रिविधा ब्रह्मन् गृहिणां मूढचेतसाम्। साध्वी भोग्या च कुलटा ताः सर्वाः स्वार्थतत्पराः। परलोकभयात् साध्वी तथेह यशसेऽर्थतः। कामस्नेहाच्च कुरुते भर्त्तुः सेवाञ्च सन्ततम्। भोग्या भोगार्थिनी शश्वत् कामस्नेहेऽथ केवलम्। कुरुते पतिसेवाञ्च न च भोगादृते क्षणम्। वस्त्रालङ्कारसम्भोगं सुस्निग्धाहारमुत्तमम्। यावत् प्राप्नोति सा भोग्या तावच्च वशगा प्रिया। कुलाङ्गारसमा नारी कुलटा कुलनाशिनी। कपटात् कुरुते सेवां स्वामिनो न च भक्तितः। सदा पुंयोगमाशंसुर्मनसा मदनातुरा। आहारादधिकं जारं प्रार्थयन्ती नवं नवम्। जारार्थे स्वपतिं तात ! हन्तुमिच्छति पुंश्चली। तस्यां यो विश्वमेन्मूढो जीवनं तस्य निष्फलम्। कथिता योषितः सर्वा उत्तमाधममध्यमाः। स्वात्मारामा विजानन्ति मनसा ता न पण्डिताः" ब्रह्मवै०ब्रह्म०ख० २३अ०। गुरुत्रयपादके छन्दोभेदे "मो नारी" वृ०र०

नारीकवच पु० सूर्यवंश्ये अश्मकस्य पुत्रे मूलकापरपर्य्याये नृपभेदे "अश्मकान्मूलको जज्ञे यः स्त्रीभिः परिरक्षितः। नारीकवच इत्युक्तो निःक्षत्रे मूलकोऽभवत्" भाग० ९।९।३२ "स्त्रीभिः संवेष्ट्य परशुरामतः परिरक्षितः। अतो नारीकवच इत्युक्तः निःक्षत्रे सति क्षत्रवंशस्य मूलमभवत् अतो मूलक इति चोक्तः" श्रीधरः।

नारीकेल पु० नारिकेल+पृषो०। नारिकेलशब्दार्थे शब्दरत्ना० गौरा० ङीष्। नारीकेलीत्यप्यत्र स्त्री शब्दरत्ना०।

नारीच न० नाडीच+पृषो०। (नालिता) शाकभेदे राजवल्ल०

नारीतरङ्गक पु० नारीं तरङ्गयति तरङ्ग+कृतौ णिच् ण्वुल्। नाडीचित्तचञ्चलकारके जारे षिड्गे शब्दमा०

नारीतीर्थ न० तीर्थभेदे भा०आ० २२६।२७अ० तदाविर्भवकथा दृश्या "त्रीणि पुण्यानि तीर्थानि ततः प्रभृति